

Kaniówna, Czesława

Obrona pracy doktorskiej mgra Józefa Babicza

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 5/1, 160-161

1960

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



cenzie wydawnictw z historii nauki i techniki; 4. Organizacja nauki — zagadnienia ogólne; 5. Nauka polska za granicą; 6. Akademie Nauk z podziałem, artykuły polskie o innych akademiach; 7. Biblioteki Akademii Nauk; 8. Bibliografie wydawnictw Akademii Nauk; 9. Sesje Akademii Nauk (zapoczątkowana); 10. Kongresy Historii Nauki; 11. Zjazdy naukowe (polskie i obce); 12. Bibliografie międzynarodowych zjazdów i kongresów (naukowych); 13. Służba informacyjna związana z nauką.

Przystąpiono ponadto do opracowania kartoteki retrospektywnej publikacji polskich samoistnych i niesamoistnych z historii nauki i techniki oraz organizacji nauki od 1953 r. na podstawie Przewodnika Bibliograficznego i Bibliografii Zawartości Czasopism.

Wśród kartotek informacyjnych założonych w r. 1959 znajduje się kompletna kartoteka polskich bibliotek naukowych oraz kartoteka rejestrująca czasopisma polskie zagranicą.

Biblioteka projektuje w przyszłości utworzenie również odrębnego Działu Bibliograficzno-Informacyjnego, co pozwoliłoby na rozszerzenie i pogłębienie działalności usługowej w tym zakresie, zgodnie z profilem i zadaniami Biblioteki. W szczególności planuje się, oprócz kontynuowania zaczętych prac, zorganizowanie centralnego katalogu nabytków PAN oraz centralnego katalogu naukoznawczego z pełnym wykorzystaniem materiałów zebranych z dość dużym nakładem pracy i środków, a znajdujących się jeszcze w OBiDN.

Z. S.

OBRONA PRACY DOKTORSKIEJ MGRA JÓZEFA BABICZA

W dniu 17 listopada 1959 r. w Instytucie Geograficznym Uniwersytetu Wrocławskiego odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Nauk Przyrodniczych, poświęcone obronie pracy doktorskiej starszego asystenta Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN mgra Józefa Babicza *Poglądy antropogeograficzne i etnograficzne Fryderyka Ratzla*. Promotorem pracy był prof. Bolesław Olszewicz. Według opinii dyskutantów praca ta wnosi nowe wartości do historii geografii i dlatego warto poświęcić jej nieco więcej uwagi.

Składa się ona z pięciu rozdziałów.

W rozdziale o charakterze biograficznym daje autor przegląd naukowej i pedagogicznej działalności Ratzla i charakterystykę trzech okresów jego twórczości: biologicznego, antropogeograficznego i filozoficznego.

Drugi rozdział analizuje poglądy Ratzla na przedmiot, zadania i metody antropogeografii oraz podstawowe kategorie geograficzne: ruch dziejowy, środowisko geograficzne i jego poszczególne elementy (ziemia, morze, klimat), położenie i przestrzeń oraz daje analizę sposobu rozwiązania naczelnego problemu antropogeograficznego, jakim jest stosunek między przyrodą a człowiekiem. Ratzel widział go w postaci stosunku jednostronnego: przyroda-człowiek, bez uwzględnienia zarówno wpływów człowieka na przyrodę, jak też i stosunków społeczno-ekonomicznych, przez które wpływ ten się dokonuje. Ratzel

znał prawa rządzące rozwojem i rozprzestrzenieniem życia w ogóle, a nie znał praw społecznych, opartych na szerokiej analizie historycznej. Traktowanie antropogeografii jako „gałęzi biogeografii” i przyczynowe rozpatrywanie człowieka w zależności od ziemi stanowi — zdaniem autora — zasadnicze kryterium pozwalające uznać Ratzla za zdecydowanego deterministę.

W kolejnym rozdziale omówiona została etnografia. Ujawnia się w niej zasada hologicznego ujmowania zjawisk. Zgodnie z nią ludzkość rozpatrywana jest jako jedna antropologiczna i kulturowa całość, a poszczególne ludy — jako mniej lub więcej dojrzałe jej człony. Koncepcja etnografii Ratzla wyrosła jako bezpośrednie przeciwstawienie się panującym kierunkom badań: psychologicznemu i ewolucjonistycznemu. Ratzel daje koncepcję o tyle przeciwstawną ewolucjonistycznej, że miejsce ogólnoludzkiego schematu rozwoju kultur zajmuje przestrzenny obraz różnych kręgów kulturowych, w którym ewolucja kultur uwzględniona jest o tyle, o ile ich czasowe następstwo może być udowodnione metodą geograficzną. Ujęcie ludów w przestrzenno-geograficznych kompleksach przyczyniło się zdecydowanie do stworzenia bardziej wszechstronnego i zróżnicowanego obrazu kultur. Znalazły w nim miejsce czynniki nie uwzględnione przez kierunek ewolucjonistyczny: wędrowki, regresje, zapożyczenia, warunki naturalne. To stworzyło podstawę przewyżczenia schematyzmu i abstrakcyjnego charakteru ówczesnej etnologii ewolucjonistycznej.

Czwarty rozdział poświęcony jest geografii politycznej. W swym naturalistycznym ujęciu traktuje Ratzel państwo jako twór złożony z „częstki ziemi” i „częstki ludzkości”. Państwo ukazuje się tu jako organizm bioprzestrzenny, podlegający tym samym prawom wzrostu i rozwoju co inne organizmy biologiczne i tej samej zależności od ziemi. Ta koncepcja nie dawała obrazu rzeczywistej treści państwa i sił napędowych jego rozwoju, a tylko wyrażała zewnętrzne jego aspekty.

W ostatnim rozdziale pracy rozpatruje autor historyczne podłoże i źródła koncepcji Ratzla, a mianowicie: dorobek geograficzny poprzedników Ratzla, idee pozytywizmu i ewolucjonizmu oraz sytuację społeczno-polityczną. Zasluga Ratzla dla rozwoju nauki polega według autora przede wszystkim na tym, że podjął on i rozwiązał zgodnie z duchem epoki najbardziej palące problemy na rozległym obszarze badań. Podniósł on do przedmiotu oddzielnej dyscypliny wielki problem zależności dziejów od ziemi i tym samym przyznał człowiekowi należne mu miejsce w geografii w okresie zdecydowanej przewagi geografii fizycznej. Ratzel podniósł geografię polityczną ze zbioru luźnych wiadomości do samodzielnej dyscypliny naukowej, był wreszcie twórcą nowych założeń i metod, a nawet nowego kierunku w etnografii. Antropogeografia, etnografia i geografia polityczna — to trzy gałęzie nauki, w których Ratzel określił w sposób nowy i twórczy przedmiot, zakres i metody badań oraz opracował systematycznie całość należącego do nich materiału. Jego wkład do rozwoju tych dyscyplin jest ważnym, historycznym ogniwem ich rozwoju.

Autor rzucił nowe światło na dorobek naukowy i koncepcje Ratzla. Praca jest napisana niezwykle interesująco i jasno; na pewno zaciekawi historyków nauki, a przede wszystkim historyków geografii.